ARCHIEFJES

VIII

1940-1945

Georges BECHOUX

4 - Een speciale dag - 30 mei 2015

Marc VANDAELE

ARCHIEFJES

Een speciale dag - 30 mei 2015

Samedi 30 mai : la Sté Royale Archéo de Visé, Jean-Pierre Dechesne et Annie Gadisseur vous invitent… !

La Résistance à Liège… Une histoire parmi d'autres…. Mais, quelle histoire !
Devant la flèche en marbre blanc, apposée sur le mur de la Citadelle, côté point de vue, là où ils ont sauté pour s'évader, Annie Gadisseur nous racontera l'aventure extraordinaire de son père, Georges Gadisseur, et de ses deux amis, dans le cadre de la résistance à l'occupation allemande. Arrestation, emprisonnement, vie en cellule, jugement, condamnation à mort… jusqu'à leur évasion en janvier 1942. Une histoire à n'y pas croire… et pourtant !
Ce récit sera précédé par une visite de « l'Enclos des Fusillés », un des rares endroits conservés de cette époque ; visite commentée par un de ses collègues guides, Jean-Pierre Dechesne. L'enclos, petit cimetière situé dans le parc de la citadelle, compte aujourd'hui 415 tombes de personnes fusillées ou abattues par la Wehrmacht ou la Waffen-SS pendant la Seconde Guerre mondiale ainsi que celle de l'aumônier de la citadelle de Liège, l'abbé Voncken. Vient ensuite la pelouse d'honneur avec les poteaux d'exécution, un enclos muré, dit place d'arme, avec le souterrain par où arrivaient les condamnés en provenance du bloc 24 et un deuxième enclos muré accessible du premier par un escalier et qui a servi de lieu d'exécutions et de fosse commune.
RV à 13h45 au plus tard à l'entrée du parking gratuit de l'hôpital de la Citadelle (entre la rue des Glacis et l'hôpital, petite route à gauche qui mène à ce parking (1er et 2ème étages souvent complets… monter jusqu'au 3ème …! Ou, en face, le parking en plein air.
Durée de la visite : 2 heures.

Op **26 mei 2015** werden we op de hoogte gebracht van een geleid bezoek dat zou plaatshebben in het *Parc de la Citadelle* van Luik, op **zaterdag 30 mei 2015**. Initiatiefneemster was **Annie GADISSEUR**, dochter van **Georges GADISSEUR**, één van de drie terdoodveroordeelden waarover sprake in mijn **Archiefje : *Georges BECHOUX.*** **Georges GADISSEUR, Georges BECHOUX** en **Robert GENDARME** zaten gedurende maanden opgesloten in **Blok 24** en konden – in de nacht van 19 op 20 januari 1942 – de dodelijke dans ontspringen.

Thema van deze 'wandelconferentie'*:* **De Weerstand te Luik** … ***Een verhaal als zovele andere … maar wat voor een verhaal !!*** *(vrije vertaling)*

ARCHIEFJES

Vòòr de witte marmeren pijl op de Citadelmuur, nabij het terras met uitzicht over de stad, daar waar ze naar beneden gesprongen zijn om aan de dood te ontsnappen, daar zal ***Annie Gadisseur*** *vertellen over de belevenissen van haar vader en zijn twee vrienden in hun strijd tegen de Duitse bezetter. Aanhouding, gevangenzetting, het leven in een gevangeniscel, de gerechtelijke uitspraak, de veroordeling tot de doodstraf … tot hun ontsnapping in januari 1942. Het lijkt ongelooflijk … en toch!!*
Dat verhaal zal voorafgegaan worden door een bezoek aan het ***Beluik van de Gefusilleerden,*** *een van de weinige plaatsen die nog getuigen over deze periode. Collega gids* ***Jean-Pierre Dechesne*** *zal dit gedeelte voor zijn rekening nemen.*
In het Citadelpark bevindt zich het beluik met het kleine kerkhof dat nu 415 graven telt : personen die - in de loop van de Tweede Wereldoorlog - gefusilleerd of gedood werden door de Wehrmacht of door de Waffen-SS. Daarbij, het graf van kanunnik ***Voncken****, de aalmoezenier van de gefusilleerden van de Luikse citadel. Er is ook het ereperk met de executiepalen, en - wat verder - het altaar. Aanpalend is er een ommuurde ruimte,* ***place d'arme*** *genaamd, met een tunnel die leidt naar de ingang van* ***Blok 24****. De terdoodveroordeelden verlieten Blok 24 om zich via deze tunnel naar de executieplaats te begeven. Een tweede ommuurd beluik, op de zijkant, toegankelijk via een kleine trap, heeft eveneens gediend als executieplaats en als massagraf.*

Alles wees erop dat het een dag van hoog historisch gehalte zou worden. Rendez-vous om 13.45 uur aan de ingang van de parking voor het publiek. Daar maakten we kennis met **Annie GADISSEUR** - dochter van **Georges GADISSEUR** - die als klein meisje, haar moeder mocht vergezellen tijdens de bezoeken aan de terdoodveroordeelde. Ze had zeer goed **Edgard BECHOUX** gekend, die toen eveneens zijn moeder mocht vergezellen tijdens haar bezoeken aan haar echtgenoot.
Van de parking ging het onmiddellijk richting ***Enclos des Fusillés,*** stukje Citadelpark dat als een relikwie bewaard wordt wegens de grote emotionele en historische waarde van de site. Behalve gefusilleerden, rusten er ook zij die op straat werden neergeschoten, of bezweken onder de martelpraktijken van de Gestapo. Op het einde van de jaren 60 was reeds beslist dat op de plaats van de Citadelblokken, het nieuwe Citadelhospitaal zou gebouwd worden. Tijdens een ceremonie - waarbij toen voor het laatst Blok 24 kon bezocht worden – bracht koning Boudewijn hulde aan de gefusilleerden van de Luikse Citadel. Hij kwam daarbij ook de **ontsnapten** en hun familie groeten. **Georges BECHOUX**, die in 1966 overleden was, werd toen vertegenwoordigd door zijn dochter.

ARCHIEFJES

Bezoek aan het Beluik van de Gefusilleerden (Enclos des Fusillés) - onze gids, Jean-Pierre DECHESNE.
Annie GADISSEUR doet het verhaal van de ontsnapping van haar vader en zijn twee celgenoten – Georges BECHOUX en Robert GENDARME – op de plaats waar in januari 1942, het drietal erin slaagde over de vestinggracht van de citadel te geraken en onder te duiken in de Luikse binnenstad.

Dit is het traject dat we volgden *… (aangeduid op een ruwe schets !)*

Rendez-vous aan de ingang van de publieke parking.
Langs een smal pad komen we uit op de zijkant van het **Enclos des Fusillés** …

L'Enclos des Fusillés (Het Beluik van de Gefusilleerden) – Links : de boogvormige muur met daarachter, de **Place d'Arme**. Achteraan : de graven van de gefusilleerden. Daarvoor : het ereperkje met de executiepalen. Rechts : het altaar voor de herdenkingsmissen in open lucht.

Het ereperkje in het 'Enclos des Fusillés'.

Het monumentje met de beeltenis van 'de weerstander'. Daarachter, 4 executiepalen (niet origineel). De vijfde (origineel) bevindt zich aan de ingang van het beluik.

Het geheel van het **Beluik van de Gefusilleerden** vormt een indrukwekkend decor voor de gedenkplechtigheden die regelmatig plaatshebben aan dit ereperk. Het brengt bezoekers een moment van bezinning en doet hen in gedachten terugkeren naar die sombere tijd van de oorlog.

*Achter deze lange, boogvormige muur bevindt zich de **place d'Arme**. Achteraan links zien we het poortje dat toegang geeft tot een klein beluik dat **'le charnier'** wordt genoemd (Nl. knekelhuis, kerkhof, massagraf). Daarnaast, achter het groen, zijn er ook nog de gaten waarin executiepalen konden aangebracht worden.*

*Het klein beluik : **le charnier***

Gaan we door het poortje, dan dalen we enkele trapjes af, en dit is wat we zien ...

In het begin van de Duitse bezetting konden alle terechtstellingen nog zeer 'organisatorisch' geregeld worden. De terdoodveroordeelden werden tegen de palen geplaatst in het beluik met 'de Weerstander' en het altaar. In de laatste fase van de oorlog liep het organisatorisch minder vlot en werden ze tegen de palen aan de zijmuur van de 'place d'Arme' gezet. Na executie werden hun lichamen in het klein beluik gedumpt. Hedentendage lijkt 'le charnier' netjes opgeruimd, maar in die laatste periode van de bezetting zal hij zijn naam wel alle eer hebben aangedaan.

In de rechterwand van '**la place d'Arme'** zien we het uiteinde van de tunnel die deze plaats met **Bloc 24** verbindt. Het is via deze overwelfde gang dat de terdoodveroordeelden **Bloc 24** verlieten om naar de executieplaats te worden geleid. **Georges BECHOUX**, **Georges GADISSEUR** en **Robert GENDARME** hebben deze sinistere tunnel niet moeten nemen.

*De tunnel rechtover de ingang van **Blok 24**, leidt naar de **Place d'Arme**.*

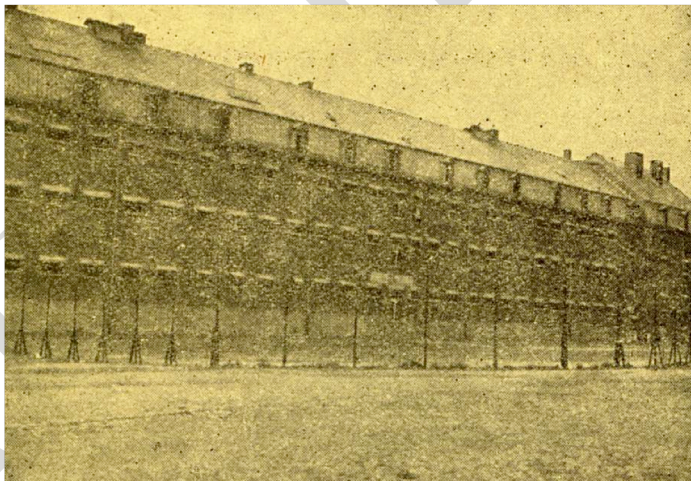

***Blok 24**, zoals te zien in **Collection Nationale CIVISME - mei 1952** (uit het archief van G. BECHOUX).*

Tijdens de Tweede Wereldoorlog, deden de citadelgebouwen dienst als kazerne, opleidingscentrum en **gevangenis** (**Bloc 24**).

Veel van de citadelgebouwen werden in de zeventiger jaren afgebroken om plaats te maken voor het **Centre Hospitalier Régional** (CHR). Opdat de herinnering aan die droeve tijden niet zou verloren gaan, besloot men de ingang van **Bloc 24** te bewaren.

Boven de toegangsdeur is aangeduid dat het hier **Bloc 24** betreft. Rechts van de deur werd een gedenkplaat aangebracht met als tekst : ***Ici - des soldats sans uniforme – détenus par l'occupant – ont lutté et souffert pour leur idéal – avant de partir vers la mort ou la déportation – 1940-1945.*** Op die binnenplaats bevindt zich nog een **Cornerstone of Freedom – *presented June 1948 at Bedford. Indiana, U.S.A. – BELGIUM – L'Union fait la Force – Eendracht maakt Macht.***

We keerden - via de tunnel - terug naar het ***Enclos des Fusillés (Beluik der Gefusilleerden)*** waar we even halt hielden bij het graf van de ***Aalmoezenier van de Gefusilleerden : Mathieu Voncken.*** De kanunnik (1880-1971) had immers de wens geuit ooit begraven te worden bij o.a. degenen die hij bijgestaan had in hun laatste uren.

*Het kerkhof van het **'Enclos des fusillés'** was de uitgelezen plaats voor **Annie Gadisseur** en **Anne-Marie Bechoux** om er te filosoferen over hetgeen de vorige generatie had beleefd. De moed en de durf van de echtgenotes, en de stoutmoedigheid van de echtgenoten, hadden gemaakt dat de veroordeelden aan de dood konden ontsnappen.*

*Aan het graf van aalmoezenier **Voncken**…*
*De gids, **Jean-Pierre DECHESNE**, toont een foto van deze populaire kanunnik wiens curriculum intens verbonden blijft met de geschiedenis van de Luikse citadel. Even later zal onze gids het hoofd ontbloten en ons enige ogenblikken ingetogen laten luisteren naar een stukje militaire treurmuziek. .*

Een historisch moment : die dag was het de eerste keer dat kinderen van **'les évadés de la Citadelle'** elkaar ontmoetten. Het plaatje zou compleet geweest zijn, was de zoon van **Robert GENDARME** er ook bij geweest, maar gezondheidsredenen hebben het hem belet.

We verlieten het ***Enclos des Fusillés*** via de toegangspoort. Daar bevindt zich nog een van de oorspronkelijke executiepalen. Een plaat stelt de gefusilleerde voor aan de voet van de executiepaal; naast hem een treurende vrouw en twee kinderen. Het kunstwerk heeft de veelzeggende titel : **N'oubliez pas mes enfants!** *(Vergeet mijn kinderen niet!)* De bronzen plaat aan de achterzijde van de steen (tekst – ***A l'initiative du groupement T.O.U.S., cette voie d'accès a été aménagée en hommage aux martyrs de la Citadelle 12-10-47.)*** werd enige jaren geleden gestolen.

Wat verder kwamen we voorbij de hoofdingang van het CHR en begaven ons naar die merkwaardige plaats aan de vestingmuur – aangeduid door een witte pijl - waar de dochter van **Georges Gadisseur** ons over de ontsnapping van haar vader en zijn twee kompanen zou vertellen.

Annie Gadisseur *citeert uit haar boek :*
J'étais un condamné à mort.

Annie Gadisseur – gepassioneerd door haar familiegeschiedenis – heeft steeds zorgvuldig de schriftjes bewaard waarin haar vader de ganse geschiedenis over arrestatie, gevangenschap en ontsnapping heeft genoteerd. Bewust van de historische waarde van deze geschriften, heeft ze die nota's te boek gesteld met als titel : **J'étais un condamné à mort** *(Ik was een terdoodveroordeelde)*. Een schat aan informatie werd aldus aan de vergetelheid onttrokken.

Het meest opvallend is de overeenkomst tussen deze nota's en het dagboek dat **Georges BECHOUX** bijhield gedurende de periode **20 januari 1942 - augustus 1942**. Nadien scheidden hun wegen. Ze bleven nochtans schriftelijk in contact met elkaar. Georges Bechoux engageerde zich in de R.A.F., werd air gunner en bekwam de graad van kapitein. Als lid van een Lancasterbemanning nam hij deel aan verscheidene raids boven het Ruhrgebied. (Zie 8 W.O. II – 3 Georges BECHOUX - Air Gunner).

CHIEFJES

Het boek van **Annie Gadisseur** : ***J'étais un Condamné à Mort*** (blz. 275) vermeldt hoe het verder afliep met haar vader en met **Robert Gendarme (**cfr. **Les Trois Evadés de la Citadelle de Liège** van **Camille Fabry).**

*Na een hospitalisatieperiode kwam **Georges Gadisseur** in de Belgische administratie te Londen terecht en behaalde de graad van Officier in de Staatsveiligheid.*

***Robert Gendarme** was een tijd actief in de Belgische afdeling van de R.A.F.; daarna was hij verbonden aan het Ministerie voor Informatie en hielp mede aan de organisatie van Belgische tentoonstellingen in Engeland.*

Dat het trio in contact bleef met elkaar bewijst deze foto (1942-12-12) genomen tijdens een voetbalmatch (Brentford). Foto met R. Gendarme en G. Gadisseur.

De wandeling die ons langs de zuidelijke en oostelijke vestingmuur leidde, liet ons duidelijk de vorm van de overgebleven bastions zien. Aan de overkant konden we van het mooie uitzicht op de **'Cité Ardente'** *('Vurige Stede')* genieten.

We volgen eerst de contouren van het bastion dat de naam draagt : Bastion Saint-Henry (interessante website i.v.m. de geschiedenis van de Luikse citadel : de website van Fabrice Muller => adres op laatste bladzijde). Het metselwerk bestaat uit baksteen, behalve op hoeken, waar witsteen wordt gebruikt. De vestinggrachten zijn gedempt.

Op de rechterflank van bastion 5 zien we dat, tijdens de Hollandse periode, - de hellingsgraad van de vestingmuur gewijzigd werd (bijna vertikaal). Boven de courtine, tussen bastion 5 (St-Henry) en 4 (St-Maximilien), zien we een vleugel van het nieuwe hospitaal. Rechts: de punt van de halvemaan is nog zichtbaar.

Ter hoogte van die halvemaan, tussen deze twee bastions, bevindt zich het monument ter ere van het 14de Linieregiment.
Op het monument, de namen waar het 14de zich onderscheiden heeft tijdens W.O. I : Liège Yser, Anvers, Oost-nieuwkerke, Merckem.
Ook de Tweede Wereld-oorlog heeft een vermeldenswaardig wapenfeit : Canal de Terneuzen 1940-1945 (eind-n afgevallen).

Tussen de halvemaan en bastion 4 hebben we opnieuw zicht op de courtine. Nu zien we dat er bunkers tegen-aan gebouwd zijn (dateren van vòòr de 2de Wereldoorlog).
We naderen het uitzichtpunt aan de punt van bastion 4.

Vanop dit 'balkon' heeft men een prachtig uitzicht op de stad.

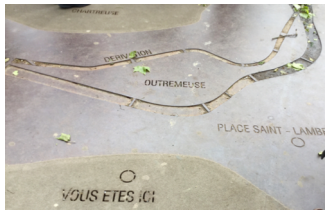

In de vloer zijn de kwartieren van de stad en de Maas met zijn bruggen aangeduid.
Als we ons uitzichtpunt verlaten, komen we aan bij het doel van onze wandel-conferentie : de witte pijl die herinnert aan **20 januari 1942.**

Een gezicht op de rechterflank van Bastion 4 (St-Maximilien). Op de achtergrond bemerken we de courtine tussen bastion 4 en 3, en de halvemaan ervoor. De witte streep op de bastionmuur is de witte pijl die de plaats aanduidt waar Georges Bechoux, Georges Gadisseur en Robert Gendarme in de vestinggracht sprongen. Die vestinggracht is nu gedempt.

Georges Bechoux aan de Citadelgracht, ongeveer 20 jaar na de feiten (december 1961). Niet te verwonderen dat na de oorlog, de 'ontsnapten' met fierheid poseerden op deze historische plaats. In het boek van **Annie Gadisseur,** op blz. 239, staat een gelijkaardige foto van haar vader, **Georges Gadisseur.** Wat opvalt, is dat de pijl er zo kleintjes uitziet. De foto toont hier duidelijk aan dat **Georges Bechoux** op de rand staat van die vestinggracht, op de contrescarp. Wanneer hij beweerde dat die vestingmuur minimum 10 m hoog was, dan wordt dat bevestigd in de nota's van Georges Gadisseur. Als we daarbij bedenken dat ze niet vertikaal naar beneden konden springen gezien de helling van de muur, kunnen we ons voorstellen dat ze daarbij verwondingen of een verzwikte voet aan overhielden.

De witte gedenkpijl – die een tijdje spoorloos was *(afgevallen en door de stadsdiensten gerestaureerd)* – blijft de aandacht trekken en de tekst is nu weer leesbaar zoals weleer : ***Ter dood veroordeeld, Georges Bechoux, Georges Gadisseur, Robert Gendarme ontsnappen op 20 januari 1942 en voegen zich bij de Belgische Strijdkrachten in Engeland – Nationaal Verbond van Oorlogsontsnapten.***

Op te merken valt dat de vestingmuur ernstige schade heeft geleden sedert 1990. Op de foto met Georges Bechoux (1961) en op de foto die genomen werd in juni 1990 (met de vrienden van het Brugse Vormingsinstituut), is de muur nog gaaf.

Het is op deze historische plaats dat **Annie Gadisseur** ons over de belevenissen van het drietal vertelde, zoals het opgetekend staat in de schriftjes die haar vader naliet.

Deze speciale dag, met een dergelijk emotioneel gehalte, mocht niet afgesloten worden zonder traditionele foto : **Annie Gadisseur** en **Anne-Marie Bechoux**, daar waar hun vader en **Robert Gendarme** de sprong maakten die hun het leven zou redden.
De dag werd besloten met *'le verre de l'amitié'* in het **Café de la Gare** van het splinternieuwe station van Luik. Daar konden nog verdere impressies uitgewisseld worden.

Nawoord

Dit bezoek aan de **Citadel van Luik** deed me terugdenken aan de voorbereiding van mijn lessen geschiedenis in het tweede jaar van de middelbare afdeling, waarin het o.a. ging over de versterkingen van de 17de en 18de eeuw (denken we maar aan 'Le Pré Carré' van Louis XIV) en die van de 19de eeuw (cfr. Parijs, Antwerpen, Namen, Luik …). Tijdens de uitstappen met de vrienden van het Brugse Vormingsinstituut gingen we ook ter plaatse zien, vooral in het Noorden van Frankrijk (Sint-Winoksbergen, St-Omer, Arras, Cambrai …) en in Parijs + omgeving (Mont-Valérien).
Het geleid bezoek aan de citadel van de prinsbisschop, naar aanleiding van dit emotioneel weerzien, gaf een speciale dimensie aan de ontdekking van die historische plaats. Op het internet heb ik verder met veel interesse volgende sites geraadpleegd …

(Aangeraden het adres te kopiëren en te plakken in de adresbalk van een nieuw venster, zoniet moet je nadien het ARCHIEFJE opnieuw laden!)

http://www.fabrice-muller.be/liege/patrimoine/citadelle/citadelle.html

http://users.skynet.be/jacques.dujardin/

http://www.army-chaplaincy.be/befr/2013/02/02/labbe-mathieu-voncken-aumonier-des-fusilles/

https://www.google.fr/maps/@50.6507312,5.5767415,191m/data=!3m1!1e3

http://www.clham.org/050534.htm

en last but not least …

http://nl.wikipedia.org/wiki/Citadel_van_Luik

Zaterdag 30 mei 2015 blijft dus zeker in het geheugen geprent, voor allerlei redenen …

M. V. 2015

ARCHIEFJES